

ANALIZA EKONOMSKIH EFEKATA I STRUKTURE FILMSKOG SEKTORA 2018-2022

UNIVERZITET U BEOGRADU
Ekonomski fakultet

15.04.2024. godine
Beograd, Srbija

Poštovane kolege.

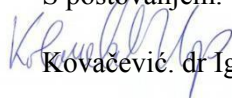
Koristimo priliku da vam se zahvalimo na poverenju i istrajnosti u procesu realizacije Projekta i kreiranja predmetne Analize, a koja se tiče ekonomskih efekata sektora audiovizuelne produkcije.

Naučno-istraživački centar Ekonomskog fakulteta (NICEF) osnovan je 1974. godine. Do sada je preko NICEF-a realizovano preko 1.000 projekata. Sa bogatim iskustvom u obavljanju fundamentalnih i primenjenih istraživanja. NICEF je potpuno osposobljen za kvalitetnu i po osnovnim elementima (kvalitet, rokovi i cena), konkurentnu izradu konsultantskih projekata iz svih segmenata ekonomske nauke i biznisa, inovacionih kurseva, kompanijskih kurseva, konsultantskih usluga, savetovanja i sl.

Imajući u vidu prethodno navedeno, koristimo priliku da vam predstavimo Finalni izveštaj.

Bilo je zadovoljstvo saradivati sa vama i radujemo se novim saradnjama.

S poštovanjem.

Kovacevic, dr Igor

Rukovodilac projekta
Vanredni profesor, Katedra za poslovnu ekonomiju i menadžment
Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet
igor.kovacevic@ekof.bg.ac.rs

Branislava Hristov Stančić
Član tima
Docent, Katedra za ekonomsku politiku i razvoj

© AUTORSKA PRAVA

Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2022.

Sva prava su zadržana. Izveštaj sme da se koristi samo u potpunom izdanju, u formi u kojoj je predat Srpskoj filmskoj asocijaciji. Ukoliko se delovi izveštaja koriste za potrebe prezentacija ili drugih oblika izveštavanja od strane Srpske filmske asocijacije, neophodno je da bude naveden naziv ovog dokumenta kao izvor. Ovaj izveštaj se ne može preprodati, iznajmiti ili na drugi način sa njim raspolagati u smislu trgovine, u bilo kom digitalnom formatu ili štampanom uvezu ili sa bilo kojom naslovnom stranom koji ne odgovaraju originalnoj, bez prethodne saglasnosti Ekonomskog fakulteta.

Sadržaj

Izvršni rezime.....	4
1. Doprinos sektora filmske industrije ekonomiji Srbije (2018-2022).....	5
1.2. Bruto dodata vrednost i učešće u bruto domaćem proizvodu.....	7
1.3. Broj i struktura privrednih subjekata.....	9
1.4. Trend pokazatelja tržišta rada prema administrativnim podacima.....	11
1.5. Karakteristike zaposlenih lica.....	13
1.6. Zajednički prikaz doprinosa sektora filmske industrije ekonomiji Srbije (2018-2022).....	15
2. Analiza podsticaja proizvodnje audio vizuelnog sadržaja (2022–2023).....	16
3. Analiza struktura podsticaja od uvođenja sistema podsticaja do 2023. godine.....	19
4. Barometar privredne aktivnosti filmskog sektora.....	21
5. Preporuke daljeg profilisanja filmske industrije.....	22

Izvršni rezime

Kroz zalaganje za promociju Srbije kao filmske destinacije kontinuirano praćenje sistema podsticaja podrazumeva i identifikovanje pokazatelja kroz koje se statistički može posmatrati razvoja filmske produkcije u Srbiji.

Ovaj izveštaj donosi pregled profila projekata korisnika podsticajnih mera za 2022. i 2023. godinu, sa osvrtom na prethodni period radi utvrđivanja dugoročnijih kretanja i uticaja podsticajnih mera kao ekonomskog instrumenta podrške sektoru audiovizuelne i filmske produkcije. Stoga ova analiza posmatra zbirno učešće delatnosti koje čine filmsku industriju u bruto dodatoj vrednosti i bruto domaćem proizvodu, zaposlenosti, kao i strukturi privrednih subjekata. Dugoročni pozitivni rast u svim pokazateljima bio je prekinut uticajem pandemije, ali je sektor pokazao svoju otpornost promenama i sposobnost prilagođavanja novim tržišnim situacijama u relativnom kratkom vremenskom periodu.

Kroz analizu strukture i veličine projekata korisnika podsticajnih mera uvida se trend rasta projekata na donjim granicama kvalifikovanosti, odnosno trend smanjenja veličine isplaćenih sredstava po projektu u svim vrstama podržanih projekata. Uzroci ovoga mogu se pronaći i u eksternim kretanjima, odnosno smanjenju budžeta novih projekata, ali i izmenama u pravilniku o kvalifikovanim troškovima što donekle smanjuje kvalifikovanu osnovicu na koju se podsticajne mere isplaćuju.

Ključni pokazatelji ukazuju sledeće:

Nominalni kumulativni rast BDV-a filmske industrije u periodu od 2018-2022. godine bio je visok i iznosi 197%, što govori u prilog dinamičnog razvoja ovog sektora. Iako je doprinos BDV filmske industrije ostvarenom BDP zemlje ispod 1%, ukoliko se sistem funkcionisanja filmskog sektora ustali, uz odgovarajuće dalje sistemske podrške države kroz davanje podsticaja, realno je očekivati dalji rast doprinosa BDP.

Ukoliko posmatramo kumulativne promene tokom posmatranih pet godina, vidimo da je evidentan kontinuiran rast broja privrednih društava (26.9%) i preduzetnika (174.7%) u posmatranom periodu.

Analiza pokazuje da dominantno mesto u filmskoj industriji imaju mikro preduzeća. Njihovo učešće u 2022. godini iznosi 88.98%.

Rezultati analiza pokazuju da se broj zaposlenih u sve četiri delatnosti kojim objašnjavamo filmsku industriju, značajno povećao, isto kao i neto zarade u sve četiri delatnosti, koje su ostvarile značajan rast i nominalno i realno u 2022. u odnosu na 2018. godinu.

1. Doprinos sektora filmske industrije ekonomiji Srbije (2018-2022)

Izveštaj prikazuje karakteristike audiovizuelnog sektora kroz nekoliko makroekonomskih pokazatelja, kao što su bruto dodata vrednost (BDV), broj i veličina preduzeća, broj i struktura zaposlenih i zarade.

U Izveštaju su identifikovane četiri delatnosti koje čine filmsku industriju, a koje su korisnici podsticaja. Primarni korisnici podsticaja su kinematografska, televizijska i muzička produkcija i post-produkcija (šifre delatnosti 59.11 i 59.12), dok su sekundarni korisnici izvođači, kao i ostala podrška izvođačima (šifre delatnosti 90.01 i 90.02). Celokupna analiza podrazumeva analizu vrednosti svih gore pomenutih pokazatelja za ove četiri šifre delatnosti.

Tabela 1. Delatnosti filmske industrije u odnosu na KD 2010 klasifikaciju

Delatnost	Šifra delatnosti	Korisnici podsticaja
Proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	59.11	Primarni
Delatnosti koje slede nakon faze snimanja u proizvodnji kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	59.12	Primarni
Izvođačka umetnost	90.01	Sekundarni
Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	90.02	Sekundarni

Izvor: Autori istraživanja.

Metodologija obračuna bruto dodate vrednosti

Za kvantifikovanje industrije koriste se različiti ekonomski indikatori, a jedan od najčešće korišćenih je bruto dodata vrednost. Bruto dodata vrednost (BDV) je makroekonomski agregat koji predstavlja razliku između ukupne vrednosti proizvodnje i troškova međufazne potrošnje. Međufazna potrošnja obuhvata troškove materijala, proizvodnih i neproizvodnih usluga, ali bez troškova zarada zaposlenih radnika i bez amortizacije. Kada se na BDV dodaju porezi na proizvode i oduzmu subvencije na proizvode dobija se bruto domaći proizvod (BDP) prema proizvodnom metodu. Deo ovog istraživanja zasnivaće se upravo na analizi BDV-a. Da bi se prikazao relativan značaj filmske industrije biće prikazano učešće BDV-a filmske industrije u BDP-u i ukupnoj BDV Srbije. Takođe, izvršiće se poređenje ovih učešća sa učešćima drugih delatnosti kako bi se ocenio relativni značaj filmske industrije u odnosu na značaj tih drugih delatnosti. U narednim tabelama su date AOP kategorije koje se koriste za izračunavanje proizvodnje i međufazne potrošnje do 2021. i od 2021. godine, kako je u 2021. godini došlo do izmene u bilansnim šemama i pratećim AOP kategorijama, te i formulama za izračunavanje BDV.¹

Tabela 2. AOP kategorije koje su potrebne za izračunavanje bruto dodate vrednosti na nivou preduzeća do 2021. godine

Šifra AOP	Naziv	Znak
1002	Prihodi od prodaje robe	+
1009	Prihodi od prodaje proizvoda i usluga	+
1020	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	+
1021	Povećanje vrednosti zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda i nedovršenih usluga	+
1022	Smanjenje vrednosti zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda i nedovršenih usluga	-

¹ Ovakva metodologija obračuna korišćena je i u prethodnim istraživanjima što se može videti izveštajima o kreativnim industrijama iz 2019. i 2022. godine.

1017	Drugi poslovni prihodi	+
1019	Nabavna vrednost prodate robe	-
9078	Prihodi od zakupnina za zemljište	-
	Vrednost proizvodnje = 1002+1009+1020+1021-1022+1017-1019-9078	
1023	Troškovi materijala	+
1024	Troškovi goriva i energije	+
1026	Troškovi proizvodnih usluga	+
1029	Nematerijalni troškovi	+
9056	Troškove naknada fizičkim licima (bruto) po osnovu ugovora	+
9057	Troškovi naknada fizičkim licima (bruto) po osnovu ugovora	+
9065	Troškovi poreza	-
9066	Troškovi doprinosa	-
9060	Troškovi zakupnina zemljišta	-
	Međufazna potrošnja = 1023+1024+1026+1029+9056+9057-9065-9066-9060	

Tabela 3. AOP kategorije koje su potrebne za izračunavanje bruto dodate vrednosti na nivou preduzeća od 2021. godine

Šifra AOP	Naziv	Znak
1002	Prihodi od prodaje robe	+
1005	Prihodi od prodaje proizvoda i usluga	+
1011	Ostali poslovni prihodi	+
1014	Nabavna vrednost prodate robe	-
9109	Prihodi od zakupnina zemljišta	-
1008	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	+
1009	Povećanje vrednost zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda	+
1010	Smanjenje vrednosti zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda	-
9106	Prihodi od premija, subvencija, dotacija, regresa, kompenzacija i povraćaja poreskih dažbina	-
9107	Prihodi po osnovu uslovljenih donacija	-
	Vrednost proizvodnje = 1002+1005+1011-1014-9109+1008+1009-1010-9106-9107	
1015	Troškovi materijala, goriva i energije	+
1022	Troškovi proizvodnih usluga	+
1024	Nematerijalni troškovi	+
9090	Troškovi zakupnina zemljišta	-
9095	Troškove poreza i naknada	-
9096	Troškovi doprinosa	-
9082	Troškovi naknada fizičkim licima (bruto) po osnovu ugovora	+
9084	Troškovi naknada direktoru, odnosno članovima upravljanja i nadzora	+
9085	Troškovi angažovanja zaposlenih preko agencija i zadruga	+
	Međufazna potrošnja = 1015+1022+1024-9090-9095-9096+9082+9084+9085	

Metodološko objašnjenje za obračun BDV-a se nalazi u publikaciji RZS-a „Metodologija obračuna bruto domaćeg proizvoda: izvori i metodi“ (2018). Kako su ovde navedene samo osnovne kategorije koje ulaze u obračun istraživači u nekoliko prethodnih istraživanja obavili konsultacije sa RZS-om dobijene su informacije i precizna objašnjenja koje AOP kategorije su neophodne za obračun BDV-a. Gore navedeni obračun važi za nefinansijska inkorporisana preduzeća tj. za privredna društva. Za preduzeća u državnom sektoru nije moguće izračunati BDV na nivou preduzeća, niti zbirno za državna preduzeća na nivou delatnosti, već je jedino moguće obračunati BDV za ceo institucionalni sektor države. Stav autora predmetnog Istraživanja je da bi svako odstupanje od zvanične metodologije RZS-a, koja je usklađena sa ESA 2010 (metodologijom EU), dalo iskrivljenu sliku.

Obračun BDV-a za preduzetnike je dostupan samo na dvocifrenom nivou delatnosti.² Kako se analiza u Istraživanju sprovodi na četvorocifrenom nivou delatnosti, na osnovu informacija i uputstava dobijenih od RZS-a, izvršiće se aproksimacija koja je objašnjena u nastavku:

- BDV za preduzetnike na dvocifrenom i jednocifrenom nivou delatnosti ćemo podeliti sa zbirom broja preduzetnika i broja zaposlenih lica kod preduzetnika u navedenoj delatnosti. Tako smo dobili BDV po zaposlenom licu u svakoj delatnosti za preduzetnike na dvocifrenom i jednocifrenom nivou. Kada taj odnos pomnožimo sa zbirom broja preduzetnika i broja zaposlenih kod preduzetnika u svakoj delatnosti na četvorocifrenom nivou dobićemo vrednost BDV-a za preduzetnike na četvorocifrenom nivou delatnosti. Iako je ova aproksimacija prilično uopštena, ovo je jedini metod koji je moguće primeniti na osnovu dostupnih podataka.

1.2. Bruto dodata vrednost i učešće u bruto domaćem proizvodu

U Tabeli 4. prikazano je kretanje bruto dodate vrednosti privatnog sektora (privredna društva bez državnih preduzeća i preduzetnici) filmske industrije u periodu od 2018–2022. godine.

Tabela 4. BDV privatnog sektora filmske industrije (u milionima RSD)

	2018	2019	2020	2021	2022	Realna stopa rasta 2018/2019 (%)	Realna stopa rasta 2019/2020 (%)	Realna stopa rasta 2020/2021 (%)	Realna stopa rasta 2021/2022 (%)
Nominalna BDV filmske industrije	1.081	1.683	1.301	1.992	3.212	52.94	-23.92	47.08	43.97
Učešće BDV filmske industrije u ukupnoj BDV	0.03%	0.04%	0.03%	0.04%	0.05%	/	/	/	/
Nominalna BDV ukupno za Srbiju	4.203	4.485	4.575	5.186	5.964	4.4	-0.6	7.6	2.5
Učešće BDV filmske industrije u BDP	0.02%	0.03%	0.02%	0.03%	0.05%	/	/	/	/
Nominalni BDP Srbije	5.073	5.422	5.504	6.272	7.095	4.3	-0.9	7.7	2.5
Međugodišnji indeks potrošačkih cena	/	101.8	101.6	104.1	112.0	/	/	/	/

Napomena: Podaci za BDV i BDP za 2021. godinu su revidirani podaci, dok su za 2022. prethodni podaci. Na osnovu podataka APR-a ne možemo da izračunamo realnu BDV sektora filmske industrije, stoga prikazujemo nominalne vrednosti. a realni rast izračunavamo kao količnik indeksa nominalnog rasta i indeksa potrošačkih cena. Izvor: Podaci za ukupnu ekonomiju i za Indeks potrošačkih cena (za izračunavanje realnih stopa) su sa sajta RZS. Podaci za filmsku industriju su na osnovu proračuna autora korišćenjem podataka RZS i APR.

Ukoliko bismo posmatrali realne stope rasta filmske industrije vidimo da su ove stope dosta visoke izuzev stope rasta u 2020. u odnosu na 2019. godini kada je zabeležena negativna realna stope rasta BDV od 23.92%. U istom ovom periodu ukupne vrednosti za BDV i BDP Srbije su zabeležile

² Videti RZS, (2018), „Metodologija obračuna bruto domaćeg proizvoda, izvori i metodi“ za metodologiju. Videti RZS, (2018), „Preduzetnici u Republici Srbiji 2018“, radni dokument, za podatke za BDV i broj zaposlenih za preduzetnike.

negativne realne stope rasta od 0.6% i 0.9%. Ove negativne realne stope rasta posledice su krize izazvane pandemijom. Međutim, filmska industrija već od naredne godine beleži pozitivne realne stope rasta što takođe govori u prilog razvoja ovog sektora. U 2022. godini realna stopa rasta u odnosu na prethodnu godinu iznosila je 43.97%.

Ukoliko posmatramo učešće BDV-a filmske industrije u ukupnoj vrednosti BDV-a Srbije, vidimo da postoji tendencija rasta ovog učešća do 2020. godine, kada dolazi do njegovog pada, a zatim se naredne godine opet beleži rast do nivoa od 0.05%. Učešće BDV-a filmske industrije u ukupnoj BDV Srbije je tokom celog posmatranog perioda veoma malo menjao i u 2022. godini dostiglo je vrednost od 0.05%. Na osnovu datih rezultata vidimo da nivo kojim filmska industrija doprinosi kreiranju BDV-a i BDP-a Srbije, ali da postoji tendencija rasta ovog sektora.

Tabela 5: BDV po kategorijama delatnosti u BDP-u Srbije

	2018	2019	2020	2021	2022
A	6.3%	6%	6.3%	6.3%	6.5%
B	2%	1.9%	1.8%	2.1%	2.7%
C	14.5%	13.7%	13.3%	13%	13.5%
D	3.4%	3.2%	3.2%	2.8%	2.7%
E	1.1%	1.1%	1.1%	1.0%	1.1%
F	4.5%	5.7%	5.4%	6.0%	5.5%
G	11.5%	11.4%	11.3%	11.8%	12.0%
H	3.9%	3.7%	3.4%	3.5%	3.5%
I	1.4%	1.4%	1.1%	1.3%	1.7%
J	4.8%	4.9%	5.4%	5.1%	5.1%
K	3%	3.1%	3.3%	3.2%	3.2%
L	7.0%	6.9%	7.0%	6.8%	6.9%
M	3.9%	3.9%	3.9%	3.7%	3.7%
N	2.3%	2.2%	2.1%	2.1%	2.1%
O	3.4%	3.7%	4.0%	3.7%	3.8%
P	3.4%	3.5%	3.5%	3.4%	3.2%
Q	3.9%	4%	4.5%	4.7%	4.5%
R	1.2%	1.1%	0.9%	1.1%	1.1%
S	1.2%	1.2%	1.2%	1.1%	1.1%
T	0.2%	0.2%	0.1%	0.1%	0.1%
FI	0.02%	0.03%	0.02%	0.03%	0.05%

Legenda: A – poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo. B – rudarstvo. C – prerađivačka industrija. D – snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacijom. E – snabdevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti. F – građevinarstvo. G – trgovina na veliko, trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala. H – saobraćaj i skladištenje. I – usluge smeštaja i ishrane. J – informisanje i komunikacije. K – finansijske delatnosti i delatnost osiguranja. L – poslovanje nekretninama. M – stručne, načne, inovacione i tehničke delatnosti. N – administrativne i pomoćne uslužne delatnosti. O – državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje. P – obrazovanje. Q – zdravstvena i socijalna zaštita. R – umetnost, zabava i rekreacija. S – ostale uslužne delatnosti. T – delatnost domaćinstva kao poslodavca, delatnost domaćinstava koje proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe. FI – filmska industrija.

Napomene: Podaci za 2021. su revidirani podaci, a za 2022. godinu su prethodni podaci.

Izvor: RZS i proračun autora na bazi podataka iz RZS.

Da bismo sagledali relativan značaj filmske industrije u odnosu na druge industrije u tabeli 5 prikazano je učešće BDV-a u BDP-u prema svim delatnostima. U posmatranom petogodišnjem periodu vidimo da ovaj sektor ima manje učešće u odnosu na druge sektore. Najveći doprinos BDP-u u imaju sektor prerađivačke industrije i sektor trgovine na veliko, trgovine na malo i popravke motornih vozila i motocikala.

1.3. Broj i struktura privrednih subjekata

Veličina sektora filmske industrije može se prikazati kroz broj registrovanih privrednih subjekata koji se bave delatnostima koje ovom sektoru pripadaju, a koje su navedene u Tabeli 1.

Ukupan broj privrednih subjekata u delatnostima filmske industrije u 2022. godini iznosi 3.617 subjekata. U strukturi privrednih subjekata bilo je ukupno 699 privrednih društava, 2.915 preduzetnika i svega 3 državna preduzeća.

Radi boljeg razumevanja dinamike razvoja sektora filmske industrije u posmatranom periodu (2018-2022) u narednoj tabeli je prikazan broj registrovanih privrednih subjekata po navedenim grupama (privredna društva, preduzetnici i državna preduzeća).

Tabela 6. Broj registrovanih privrednih subjekata filmske industrije

	Privredna društva	Preduzetnici	Državna preduzeća	Ukupno
2018	634	1,591	0	2,225
2019	654	3,542	0	4,196
2020	762	3,863	1	4,626
2021	805	4,370	2	5,177
2022	699	2,915	3	3,617

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka APR.

Ukoliko posmatramo strukturu sektora filmske industrije u 2022. godini može se primetiti da većinu privrednih subjekata čine preduzetnici. Od ukupnog broja privrednih subjekata 80,59% su preduzetnici, privredna društva 19,33%, dok je učešće državnih preduzeća marginalno. Pad u 2022. godini je bio izraženiji u slučaju preduzetnika i iznosio je 33,3%, do je u slučaju privrednih društava on iznosio 13,2%. Pad se najvećim delom duže se drastičnom padu broja privrednih društava i preduzetnika u delatnosti 90. Konkretno u 2022. u odnosu na 2021. godinu broj privrednih društava u kategoriji 90 pao je sa 161 na 22, a kod preduzetnika taj pad je bio daleko veći sa 1.986 na 4. U slučaju državnih preduzeća zabeležen je rast, ali je njihovo učešće u ukupnoj strukturi privrednih subjekata filmske industrije marginalno.

Iako je u 2022. godini došlo do pada broja privrednih društava i preduzetnika, ovi privredni subjekti ipak beleže kumulativni rast u posmatran petogodišnjem periodu. Ovaj prirast najvećim delom duže se pozitivnoj prosečnoj stopi rasta preduzetnika od 16,34%, dok je u slučaju privrednih društava zabeležena dosta niža prosečna stopa rasta od 2,47%. Ovi rezultati dodatno ukazuju na činjenicu da tokom posmatranog perioda u filmskoj industriji preduzetnici imaju dominantno mesto u strukturi privredni subjekata.

Geografska distribucija privrednih subjekata po regionima prikazana je u Tabeli 7. Rezultati ukazuju da je najveći broj privrednih društava, preduzetnika kao i državnih preduzeća registrovan u Beogradskom regionu.

Tabela 7. Geografska distribucija privrednih subjekata u sektoru filmske industrije u period od 2018-2022. godine

Privredni subjekti	2018	2019	2020	2021	2022
Beogradski region					
Privredna društva	657	621	655	689	725
Preduzetnici	2,008	2,452	2,668	2,998	3,579

Državna preduzeća	0	1	1	2	2
Vojvodina					
Privredna društva	107	93	92	99	110
Preduzetnici	442	545	604	692	890
Državna preduzeća	0	0	0	0	0
Šumadija i Zapadna Srbija					
Privredna društva	27	28	30	29	33
Preduzetnici	364	470	509	605	771
Državna preduzeća	0	0	0	0	0
Južna i Istočna Srbija					
Privredna društva	28	25	22	22	20
Preduzetnici	190	240	259	293	366
Državna preduzeća	0	0	0	0	0

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka APR.

Ukupan broj privrednih društava je porastao za 8,4% u 2022. u odnosu na 2018. godinu. Pad privrednih društava zabeležen je u svim regionima u 2019. a pad se nastavio i u 2020. godini u Vojvodini i Južnoj i Istočnoj Srbiji, što je verovatno posledica krize izazvane pandemijom. U 2021. godini dolazi do rasta privrednih društava u Beogradskom regionu i Vojvodini, dok je pad zabeležen u regionu Šumadije i Zapadne Srbije, a stagnacija u regionu Južne i Istočne Srbije. U 2022. godini zabeležen je rast u svim regionima osim u regionu Južne i Istočne Srbije. Najveći kumulativni rast privrednih društava je zabeležen u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji od 22.22%, zatim u Beogradskom regionu od 10.35%, Vojvodini od 2.8% i u regionu Južne i Istočne Srbije zabeležen je kumulativni pad od 28.57%.

Rezultati analize pokazuju da je tokom posmatranog petogodišnjeg perioda došlo do kontinuiranog rasta preduzetnika u svim regionima. Najveći rast preduzetnika od 111.81% zabeležen je u regionu Šumadije i Zapadne Srbije, zatim u regionu Vojvodine od 101,36% regionu Južne i Istočne Srbije od 92,63% i Beogradskom regionu od 78,24%. U svim regionima najveći rast broja preduzetnika je zabeležen u 2022. u odnosu na 2021. godinu, kako je od 2021. godine promenjen metodološki okvir čime je proširen obuhvata izveštajnih jedinica, jer je na snagu stupila obaveza predavanja godišnjih finansijskih izveštaja za određen deo preduzetnika.³ Najveći apsolutni skok u broju preduzetnika u 2022. u odnosu na prethodnu godinu zabeležen je u Beogradskom regionu i on je iznosio 581 tj. 19,38%, ali ako posmatramo relativne pokazatelje onda je najveći skok zabeležen u Vojvodini i on je iznosio 28,61% tj. 198 u apsolutnom iznosu. Najmanji apsolutni i relativni rast je zabeležen u regionu Južne i Istočne Srbije od 73. tj. 24,92%.

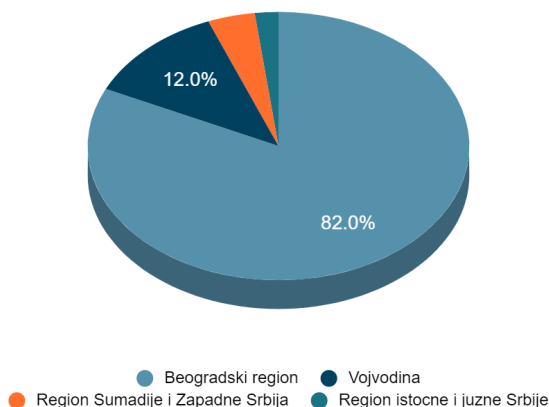
Radi boljeg razumevanja značaja koji regionima imaju u strukturi raspodele privrednih subjekata, na grafikonu 1 je prikazana strukturna raspodela privrednih društava i preduzetnika po regionima Srbije u 2022. godini. U strukturi privrednih društava u 2022. godini najveće učešće ima Beogradski region sa 82%, zatim region Vojvodine sa 12%, region Šumadije i Zapadne Srbije 4% i region Južne i Istočne Srbije 2%. Što se tiče strukture preduzetnika, značaj regiona ostaje nepromenjen. Tako je najveće

³ Metodološke promene desile su se 2021. godine u godišnjem strukturnom istraživanju o poslovnim subjektima i odnose se na proširenje obuhvata izveštajnih jedinica, kojim se osim preduzeća i dela drugih pravnih lica, uključuje i deo preduzetnika koji podnose godišnji finansijski izveštaj.

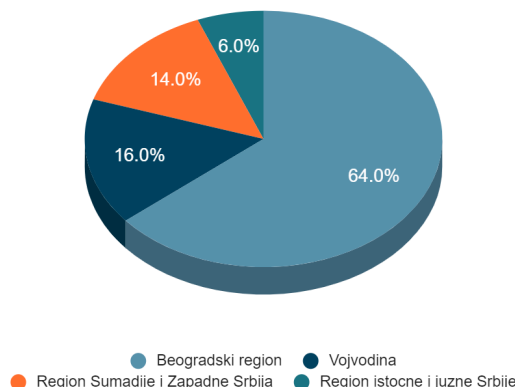
učešće preduzetnika zabeleženo u Beogradskom regionu od 64%, zatim regionu Vojvodine od 16%, regionu Šumadije i Zapadne Srbije 14% i regionu Južne i Istočne Srbije 7%.

Grafikon 1. Koncentracija privrednih društava i preduzetnika filmske industrije u 2022. godini

Privredna društva

Preduzetnici

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka APR.

1.4. Trend pokazatelja tržišta rada prema administrativnim podacima

Analizirani su podaci o broju, strukturi i zaradama zaposlenih lica u delatnostima koje su korisnici podsticaja. Koristićemo podatke koje smo za potrebe istraživanja dobili od strane RZS-a.⁴ Posmatraćemo kretanje zarada i zaposlenih u periodu 2018 – 2022. godine, kako bismo dobili uvid u eventualne reakcije sektora filmske industrije na pandemiju.

Tabela 8: Broj zaposlenih u delatnostima koje su korisnici podsticaja. 2018-2022.

	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2018. %
59.11 Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	1,778	1,940	2,240	2,660	2,905	65.9
59.12 Delatnosti nakon snimanja kinematografskih dela i TV programa	144	164	186	234	281	95.1
90.01 Izvođačka umetnost	4,264	4,453	4,647	4,696	4,785	12.2
90.02 Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	446	551	589	614	791	77.4
Ukupno (5911. 5912. 9001. 9002)	6,632	7,108	7,662	8,204	8,807	32.8

Izvor: RZS.

Broj zaposlenih u 2022. godini je najveći u delatnosti izvođačke umetnosti i iznosio 4.785. U delatnosti proizvodnja kinematografskih dela i TV programa broj zaposlenih je 2.905 u 2022. godini. U 2022. u odnosu na 2018. godinu zaposlenost u delatnostima nakon snimanja kinematografskih dela

⁴ Podaci o zaposlenosti su dobijeni kombinovanjem podataka Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) i Statističkog poslovnog registra (SPR), dok je izvor za zarade Istraživanje o zaradama na osnovu podatka Poreske prijave za porez po odbitku (PPP-PD). RZS objavljuje podatke o zaposlenosti i zaradama na dvocifrenom nivou delatnosti, a za potrebe istraživanja su potrebni podaci na četvorocifrenom nivou delatnosti.

i TV programa se povećala za čak 95,1%. a u drugim umetničkim delatnostima u okviru izvođačke umetnosti 77,4%. Nakon toga sledi delatnost proizvodnje kinematografskih dela i TV programa sa rastom broja zaposlenih od 65,9%. dok je u rast zaposlenosti u okviru izvođačke umetnosti bio dosta manji, 12,2%. Ako posmatramo ove 4 delatnosti zajedno vidimo da je ukupni rast iznosio 32,8%.

Tokom posmatranog perioda u svim delatnostima prisutan je kontinuiran rast neto zarada, sem u delatnosti 90.02 jer je u 2020. godini došlo do neznatnog pada neto zarada u odnosu na prethodnu godinu. Najveći realni rast zarada u 2022. u odnosu na 2018. godinu zabeležen je u delatnosti nakon snimanja kinematografskih dela i TV programa od blizu 230%. Takođe, veoma visok realni rast zarada ostvaren je u proizvodnji kinematografskih dela i TV programa od 160,5%, dok u okviru drugih umetničkih delatnosti u okviru izvođačke umetnosti i izvođačke umetnosti taj rast bio daleko manji i iznosio je 54,4% i 22,5%.

Možemo da primetimo da su zarade u kinematografiji i TV programu (59.11 i 59.12) iznad prosečne zarade u Srbiji, dok je obrnuto za umetničke delatnosti (90.01 i 90.02). Posmatrano u odnosu na ukupnu prosečnu neto zaradu u 2022. godini, koja je iznosila 74.933 RSD, vidimo da je proizvodnji kinematografskih dela i TV programa zarada za čak 83,2% veća u odnosu na prosečnu zaradu, dok je u delatnosti nakon snimanja kinematografskih dela i TV programa taj procenat još veći, 109%. Prosečna zarada u filmskoj industriji u 2022. godini je takođe iznad prosečne neto zarade u Srbiji (20,9%), a realni rast prosečne zarade u filmskoj industriji u 2022. godini u odnosu na 2018. godinu iznosio je 78,9%.

Tabela 9: Prosečne neto zarade (RSD) i bazni indeksi

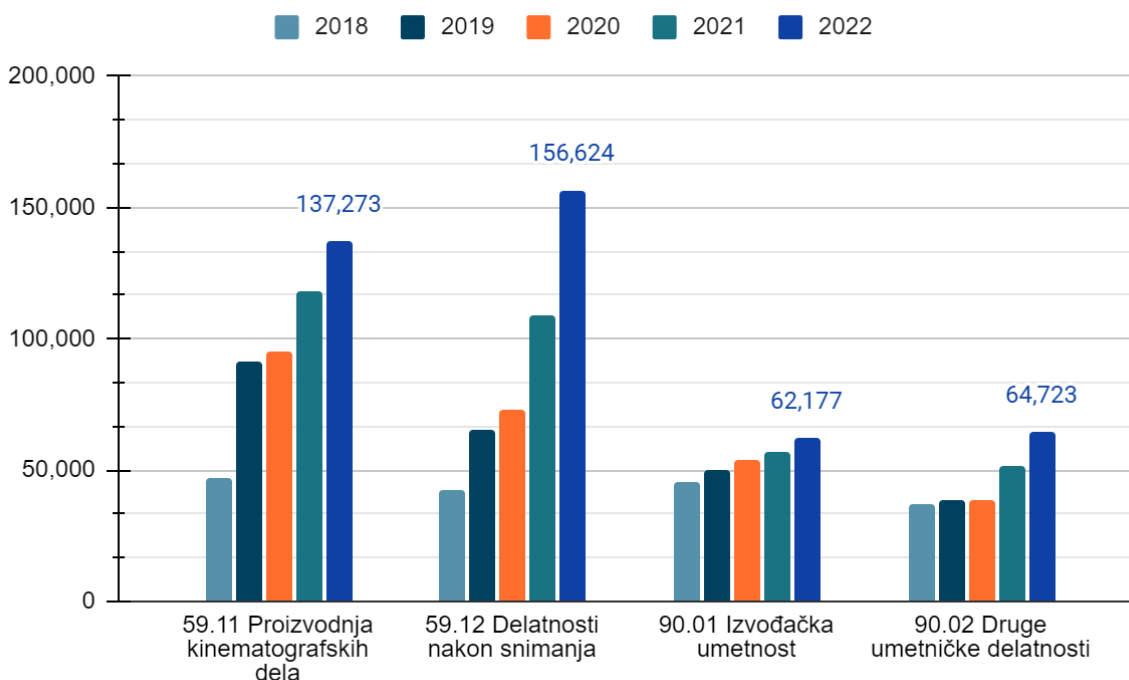
Godina	2018	2019	2020	2021	2022	Indeks nominalnih zarada 2022	Indeks realnih zarada 2022 (2018=100)
59.11 Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	47,056	91,234	94,910	118,149	137,273	291.7	260.5
59.12 Delatnosti nakon snimanja kinematografskih dela i TV programa	42,459	65,498	73,283	109,145	156,624	368.9	329.4
90.01 Izvođačka umetnost	45,322	49,702	54,125	57,293	62,177	137.2	122.5
90.02 Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	37,418	38,645	38,316	51,861	64,723	172.9	154.4
Prosečna zarada u filmskoj industriji	45,193	60,545	65,298	78,097	90,573	200.4	178.9

Napomena: Prosečna vrednost zarada je dobijena kao ponderisana suma prosečnih zarada, pri čemu su ponderi učešće zaposlenosti u delatnosti na četvorocifrenom nivou u ukupnoj zaposlenosti filmske industrije.

Izvor: RZS.

Na grafikonu 2 jasno se uočava trend rasta prosečnih neto zarada u delatnostima filmske industrije tokom posmatranog petogodišnjeg perioda.

Grafikon 2. Prosečne neto zarade na nivou delatnosti u filmskoj industriji

Izvor: RZS

1.5. Karakteristike zaposlenih lica⁵

U Tabeli 10 je prikazana struktura zaposlenih lica prema starosti i polu u audiovizuelnom sektoru.

Tabela 10: Distribucija zaposlenih prema starosti (%)

Starosni Intervali	2018	2019	2020	2021	2022
15-19	0.3	0.2	0.2	0.2	0.3
20-24	2.9	3.5	3.3	3.5	4.1
25-29	9.8	9.7	9.6	10.3	11.1
30-34	14.1	13.4	13.2	12.2	12.5
35-39	15.7	15.7	15.7	15.1	14.1
40-44	16.5	15.8	15.2	14.8	14.4
45-49	12.7	13.3	13.9	14.2	13.8
50-54	10.3	10.1	9.8	10.0	10.6
55-59	9.2	9.1	9.2	9.6	8.9
60-64	5.7	6.0	6.4	6.9	6.8
65+	3.0	3.1	3.5	3.2	3.5
Nepoznato	0	0	0	0	0
Ukupno	100%	100%	100%	100%	100%

Izvor: RZS

⁵ Podaci su prikazani prema pretežnoj delatnosti poslovnog subjekta, a ne prema delatnosti lokalnih jedinica što je prema metodologiji istraživanja o registrovanoj zaposlenosti, tako da podaci nisu uporedivi sa zvaničnim statističkim podacima koji se objavljuju u okviru pomenutog istraživanja. Nije moguće obezbediti podatke prema delatnosti lokalnih jedinica koji podrazumevaju ukrštanje delatnosti i ličnih karakteristika zaposlenih jer se delatnost lokalne jedinice dobija na osnovu istraživanja o lokalnim jedinicama, odnosno broj zaposlenih iz CROSO se distribuira prema tzv. čistoj delatnosti na osnovu strukture koje su formirane prema podacima iz pomenutog istraživanja.

Tabela 11: Broj zaposlenih prema delatnostima

Godina	2018		2019		2020		2021		2022	
Pol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
59.11 Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	1,107	670	1.214	726	1,405	835	1,667	993	1,839	1,111
59.12 Delatnosti nakon snimanja kinematografskih dela i TV programa	109	35	125	39	138	48	168	66	205	76
90.01 Izvođačka umetnost	2,174	2,090	2,277	2.176	2,332	2.315	2,286	2,410	2,327	2,458
90.02 Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	269	178	335	216	361	228	388	226	500	292

Izvor: RZS.

Kada govorimo o karakteristikama zaposlenih u odnosu na pol, delatnosti u predmetnom sektoru možemo okarakterisati kao delatnosti koje podržavaju žensko preduzetništvo i podstiču jednakost polova. Ukoliko bismo posmatrali pojedinačno po delatnostima, veća nejednakost postoji u delatnosti nakon snimanja kinematografskih dela i TV programa (59.12) kako muškarci tokom čitavog perioda posmatranja imaju dominantno mesto u zaposlenosti sa oko 75%. Sa druge strane, zastupljenost žena u ukupnoj zaposlenosti se nije značajno menjala u dominantnim sektorima 51.11 i 90.01 tokom posmatranog perioda, držeći se na nivou od 37% i 50% respektivno. U delatnosti 59.12 učešće zaposlenih žena je poraslo je za blizu tri procentna poena sa 24,31% na 27,05%, dok je u delatnosti 90.02 došlo do pada od blizu tri procentna poena sa 39,82% na 36,89%.

Tabela 12. Zaposlenost prema polu

		Broj	Učešće
2018	Muški pol	3,659	55.17%
	Ženski pol	2,973	44.83%
	Ukupno	6,632	100%
2019	Muški pol	3,951	55.59%
	Ženski pol	3,157	44.41%
	Ukupno	7,108	100%
2020	Muški pol	4,236	55.29%
	Ženski pol	3,426	44.71%
	Ukupno	7,662	100%
2021	Muški pol	4,509	54.96%
	Ženski pol	3,659	45.04%
	Ukupno	8,204	100%
2022	Muški pol	4,871	55.30%
	Ženski pol	3,937	44.70%
	Ukupno	8,808	100%

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Na osnovu tabele 12 vidimo da u filmskoj industriji tokom čitavog posmatranog perioda postoji poprilično ujednačena raspodela poslova prema polovima, tako da muškarci imaju učešće oko 55%, žene 45% u ukupnoj zaposlenosti filmske industrije.

Tabela 13. Zaposlenost prema obrazovnom nivou (%)

	Nivo 1 i bez obrazovanja	Nivo 2	Nivo 3	Nivo 4	Nivo 5	Nivo 6	Nivo 7	Nivo 8	Nepoznato
2018	2.52	0.66	2.81	33.92	0.65	3.92	28.81	0.33	26.38
2019	2.11	0.52	2.73	32.07	0.60	4.04	27.93	0.35	29.65
2020	2.01	0.30	3.19	32.31	0.63	5.35	28.91	0.31	26.98
2021	1.35	0.24	3.29	31.60	0.77	7.76	29.49	0.39	25.09
2022	1.23	0.20	3.18	31.40	0.66	8.03	28.30	0.40	26.61

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

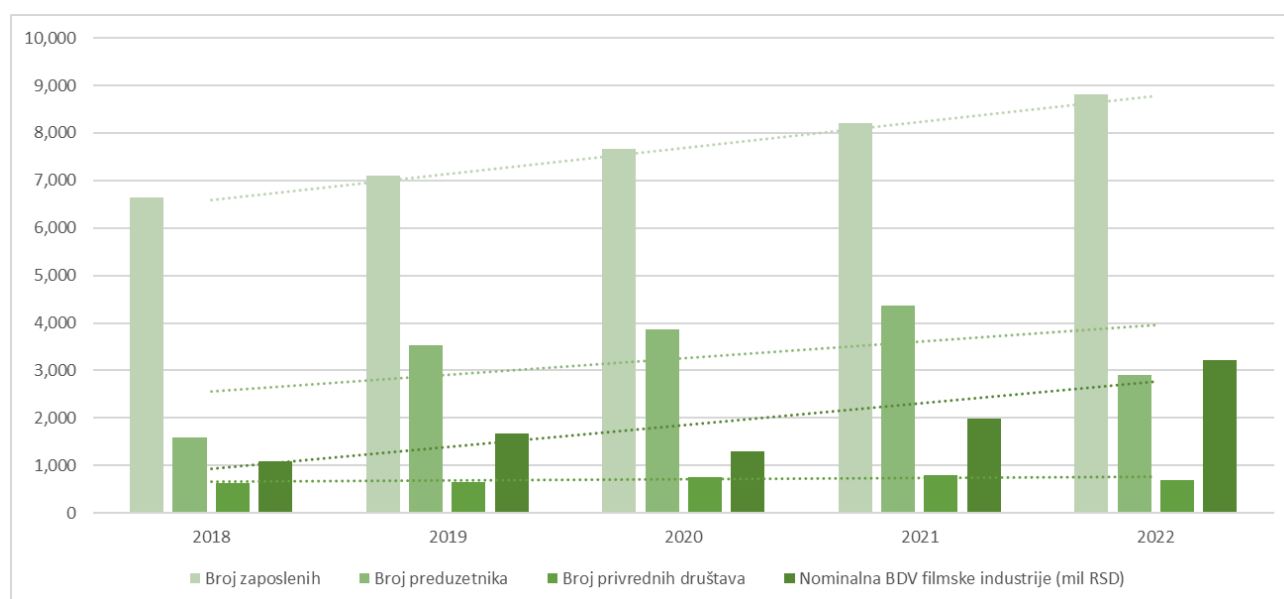
Napomena: Lica bez stečenog osnovnog obrazovanja i nivo 1 (osnovno obrazovanje); Nivo 2 – stručno osposobljavanje ili neformalno obrazovanje; Nivo 3 – srednje stručno obrazovanje od 3 godine ili neformalno obrazovanje; Nivo 4 – srednje obrazovanje od 4 godine - stručno, umetničko, gimnazijsko; Nivo 5 – majstorsko ili specijalističko posle srednjeg obrazovanja, 3+2 ili 4+1 godina; Nivo 6 – podnivo 6.1 (OAS ili OSS, 180 ESPB) + podnivo 6.2 (OAS ili SSS, 240 ESPB); Nivoi 7 i 8 obuhvataju: nivo 7, podnivo 7.1 (IAS.maks. 360 ESPB; MAS. 300 ESPB; MSS. +120 ESPB) + podnivo 7.2 (SAS. + 60 ESPB) + nivo 8 (DrS + 180 ESPB); OAS–Osnovne akademske studije; SAS–Specijalističke akademske studije; IAS–Integrisane akademske studije; OSS–Osnovne strukovne studije; MAS–Master akademske studije; MSS–Master strukovne studije.

Zaposlenost prema obrazovnom nivou ne može biti precizno analizirana, kako je ova analiza nepotpuna, jer za veliki broj zaposlenih nemamo informaciju o nivou obrazovanja. U 2018. godini učešće broja zaposlenih bez informacija o obrazovnom nivou je čak 26,38% (Tabela 13). U posmatranom periodu ovaj procenat ostaje na visokom nivou i do 2022. godine nije uspeo da se značajnije smanji. Struktura zaposlenosti prema obrazovnom nivou se poboljšala u posmatranom periodu, pa je u 2018. godini učešće visoko obrazovanih (nivo 6–8) iznosilo 33,1%%, dok je u 2022. godini iznosilo 36,7%. Vidimo da se učešće nisko obrazovanih (bez škole, nivo 1 i 2) u posmatranom periodu smanjilo, pa je sa 3,2% koliko je iznosilo u 2018. godini palo na 1,5%.

1.6. Zajednički prikaz doprinosa sektora filmske industrije ekonomiji Srbije (2018-2022)

Na sledećem grafikonu, predstavljeni su glavni makroekonomski indikatori uticaja filmske industrije na ekonomiju, i trend kretanja u analiziranom periodu

Grafikon 3. Prikaz doprinosa sektora filmske industrije ekonomiji Srbije

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

2. Analiza podsticaja proizvodnje audio vizuelnog sadržaja (2022–2023)

Ukupno dodeljeni podsticaji u posmatranom periodu za 114 projekata iznose oko 33,7 miliona evra. Raspodela dodeljenih sredstava prema vrsti produkcije u uzorku data je u Tabeli 14.

Tabela 14: Učešće vrsta projekata u raspodeli podsticaja (2022-2023)

Ukupna struktura podsticaja	Iznos podsticaja	Broj projekata	% učešće u broju projekata	% učešće u isplaćenim sredstvima
Namenski film	2,581,013 €	54	47%	8%
Film	10,873,963 €	23	20%	33%
Seriya	12,230,130 €	25	22%	36%
Postprodukcija	8,033,541 €	12	11%	24%
Ukupno	33,718,646 €	114	100%	100%

Izvor: Proračun autora baziran na podacima Filmskog centra Srbije

Analizirani podaci ukazuju da je najveći broj projekata koji su koristili sredstva iz formata namenski film, odnosno 47% ukupnog broja podržanih projekata. Zatim slede serije koje predstavljaju drugu značajnu kategoriju sa učešćem od 22% u broju podržanih projekata. Odmah iza njih su filmski formati sa učešćem od 20%. Najmanje učešće u projektima koji su dobili podsticaje imaju postprodukcioni formati sa oko 11% ukupnog broja projekata. Takođe, neophodno je da se u analizu uključi i obim produkcije posmatran kroz iznos isplaćenih sredstava podsticaja. U analiziranom uzorku projekti serija su imali najveće učešće u isplaćenim sredstvima u periodu 2022-2023. od oko 36%, dok je najmanje učešće u iznosu dodeljenih sredstava imao format Namenski film sa oko 8%.

Kako bi se sagledala struktura projekata prema ukupno isplaćenom podsticaju za snimanje izvršena je analiza broja projekata i vrednosti isplaćenih podsticaja u odgovarajućim opsezima ukupnog budžeta podsticaja.

Tabela 15: Struktura svih projekata prema ukupnom podsticaju za snimanje (2022-2023)

Veličina podsticaja po projektu – SVI PROJEKTI	Broj projekata	% učešće u broju projekata	Ukupan iznos podsticaja	% učešće u ukupnom podsticaju
Do 50.000 €	51	44.74%	1,709,526	5.07%
50.000 – 100.000 €	16	14.04%	1,209,382	3.59%
100.000 – 250.000 €	14	12.28%	2,142,344	6.35%
250.000 – 500.000 €	16	14.04%	5,992,919	17.77%
500.000 – 750.000 €	5	4.38%	2,907,379	8.81%
750.000 – 1.500.000 €	4	3.51%	4,493,981	13.33%
1.500.000 – 2.000.000 €	6	5.26%	10,439,328	30.96%
Preko 2.000.000 €	2	1.75%	4,760,787	14.12%
Ukupno	114	100%	33,718,646	100%

Izvor: Proračun autora baziran na podacima Filmskog centra Srbije

Ukoliko posmatramo sve projekte vidimo da je najveći broj projekta (44,74%) dobio podsticaje do 50.000 evra, a u ukupnoj sumi podsticaja na njih je otišlo svega 5,07%. Najveće procentualno učešće

u ukupno isplaćenim podsticajima otišao je na projekte kojima je isplaćen podsticaj u vrednosti između 1.500.000-2.000.000 evra. Takvih projekata je u posmatranom periodu bilo svega 6 (5,26%) i na njih je otpalo skoro 31% svih isplaćenih podsticaja. Veliko učešće u isplaćenim podsticajima zabeleženo je i u slučaju projekata u kategoriji podsticaja od 250.000-500.000 evra i to učešće je iznosilo 17,8%. U ukupnoj strukturi projekata svega 2 projekata (1,75%) je dobilo čak 14,12% ukupnih podsticaja, kako su vrednosti isplaćenih podsticaja prelazila 2.000.000 evra.

Dalja analiza sprovedena je u domenu strukture svakog tipa projekata prema ukupno isplaćenom podsticaju za snimanje. U okviru svakog tipa projekata izvršena je analiza broja projekata i vrednosti projekata u odgovarajućim opsezima ukupnog budžeta podsticaja.

Tabela 16: Struktura projekata namenski film prema ukupnom podsticaju za snimanje (2022-2023)

Veličina podsticaja po projektu - namenski film	Broj projekata	% učešće u broju projekata Namenski film	Ukupan iznos podsticaja za namenski film	% učešće u ukupnom podsticaju za namenski film
10.000 – 25.000 €	4	7.4%	85,452	3%
25.000 – 50.000 €	38	70.4%	1,288,323	50%
50.000 – 75.000 €	8	14.8%	526,042	20%
75.000 – 100.000 €	3	5.6%	259,891	10%
Preko 100.000 €	1	1.8%	421,305	16%
Ukupno	54	100%	2,581,013 €	100%

Izvor: Proračun autora baziran na podacima Filmskog centra Srbije

U Tabeli 16 dat je pregled strukture namenskog filma prema ukupno isplaćenom podsticaju. S obzirom na manji iznos ukupnog podsticaja ovog formata produkcije u odnosu na druge kategorije segmentiranje je izvršeno u užim intervalima od po 25.000 evra. U odnosu na prethodne godine izveštavanja, iznos dodeljenih sredstava za namenski film je daleko manji, a broj projekata ovog formata je porastao, pa je iznos dodeljenih sredstava po projektu dosta smanjen. U periodu od 2022-2023. godine, analiza je pokazala da u formatu Namenski film najveći broj projekata (70.4% od ukupnog broja projekata Namenski film) ima dodeljene podsticaje u rasponu od 25.000-50.000 evra. Prema tome, može se zaključiti da je najvećem broju projekata ovog formata dodeljen iznos dodeljenih sredstava do 50.000 evra i ovakvi projekti predstavljaju skoro 78% svih projekata ovog formata, a na njih je otišlo 53% ukupnog budžeta podsticaja dodeljenih za namenski film.

Tabela 17: Struktura projekata filmova prema ukupnom podsticaju za snimanje (2022-2023)

Veličina podsticaja po projektu - FILM	Broj projekata	% učešće u broju projekata filmova	Ukupan iznos podsticaja za film	% učešće u ukupnom podsticaju za film
Ispod 100.000 €	9	39%	491,929	5%
100.000-500.000 €	8	35%	1,948,219	18%
500.000 – 1.000.000 €	3	13%	2,193,116 €	20%
1.000.000 – 1.500.000 €	1	4%	1,479,911 €	14%
Preko 1.500.000 €	2	9%	4,760,787 €	44%
Ukupno	23	100%	10,873,963 €	100%

Izvor: Proračun autora baziran na podacima Filmskog centra Srbije

Tabela 17 daje pregled strukture filmova prema ukupnom podsticaju. Kako ovaj tip produkcije ima značajne iznose podsticaja, segmentiranje je izvršeno u širim intervalima. U prethodnom izveštajnom periodu broj projekata ovog formata je bio daleko manji (čak oko 83% manji), a iznos sredstava je za

oko 39% što ukazuje da su budžeti podsticaja po projektu u prethodnom izveštajnom periodu bili daleko veći. Konkretno, u periodu 2022-2023. godine bilo je čak 9 projekata kojima su dodeljena sredstva manja od 100.000 evra, što u prethodnom periodu nije bio slučaj. U ovom dvogodišnjem periodu vidimo da čak 74% svi projekta ovog formata dobilo sredstva manja od 500.000 evra, što predstavlja tek 23% ukupno dodeljenih sredstava za ovaj format projekata. U prilog nejednakoj strukturi govori i činjenica da je 2 projekta dobilo oko 44% od ukupnog iznosa dodeljenih sredstava.

Tabela 18: Struktura projekata serija prema ukupnom za podsticaju za snimanje (2022-2023)

Veličina podsticaja po projektu - SERIJA	Broj projekata	% učešće u broju projekata serija	Ukupan iznos podsticaja za serije	% učešće u ukupnom podsticaju za serije
Ispod 250.000 €	7	28%	999,069	8%
250.000 – 500.000 €	11	44%	4,101,281	34%
500.000 – 750.000 €	3	12%	1,660,725	14%
750.000 – 1.000.000 €	1	4%	917,954	8%
Preko 1.000.000 €	3	12%	4,511,100	37%
Ukupno	25	100%	12,230,130 €	100%

Izvor: Proračun autora baziran na podacima Filmskog centra Srbije

U Tabeli 18 prikazana je struktura serija prema ukupnom podsticaju, i može se zaključiti da je najveći broj produkcija koje su koristile podsticaje bile u kategoriji od 250.000 do 500.000 evra, pri čemu ako uključimo i dodatnu jednu produkciju sa budžetom podsticaja ispod 250.000 evra, možemo konstatovati da je to 76% projekata. Stoga 76% projekata ovog formata je iskoristilo 42% dodeljenih sredstava. Sa druge strane, 1 projekat snimanja serije sa dodeljenim podsticajem od blizu 1 miliona evra, dok su još tri projekta generisala dodatnu potrošnju od preko 4,5 miliona evra što ukupno predstavlja čak 45% svih dodeljenih sredstava.

Tabela 19: Struktura projekata u domenu postprodukcije

Veličina podsticaja po projektu - POSTPRODUKCIJA	Broj projekata	% učešće u broju projekata postprodukcije	Ukupan iznos podsticaja za postprodukciju	% učešće u ukupnom podsticaju za postprodukciju
Ispod 250.000 €	7	58.3%	660,679	8%
250.000 – 500.000 €	1	8.3%	271,981	3%
Preko 500.000 €	4	33.33%	7,100,882	88%
Ukupno	12	100%	8.033.541 €	100%

Izvor: Proračun autora baziran na podacima Filmskog centra Srbije

Struktura podsticaja projekata postprodukcije prikazana je prikazan u Tabeli 19. Što se ovog formata tiče najveći deo projekta (67%) nalazi se u opsegu do 280.000 evra i na njih je raspoređeno svega 11% ukupno dodeljenih sredstava. Sa druge strane, na preostalih 33% projekata raspoređeno je čak 88% sredstava.

3. Analiza struktura podsticaja od uvođenja sistema podsticaja do 2023. godine

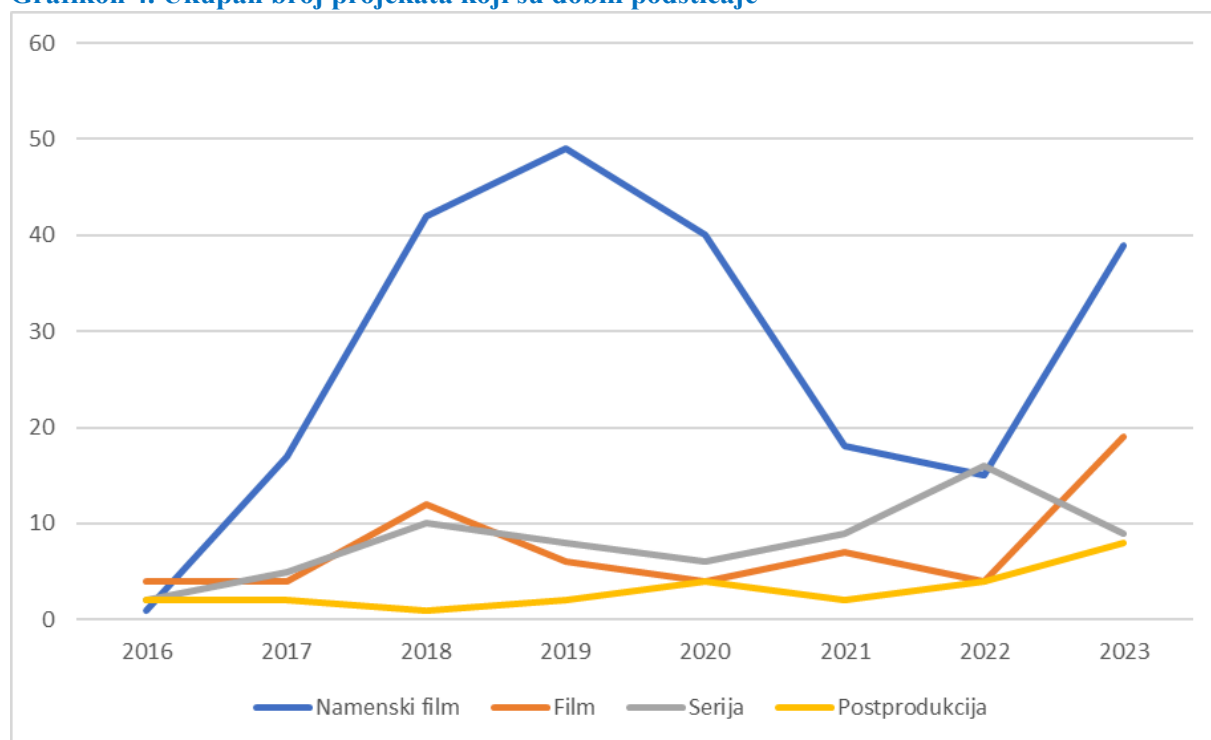
Analiza obuhvata period 2016-2023 godine, i kao taka predstavlja kumulativan pokazatelj uticaja sistema podsticaja na razvoj industrije kreiranje audiovizuelnog sadržaja.

Tabela 20: Iznosi dodeljenih sredstava podsticaja u odnosu na kategorije u periodu 2016-2023

	Ukupan iznos dodeljenih sredstava (u RSD)	Ukupan broj projekata koji su dobili podsticaje	Namenski film	Film	Seriya	Postprodukcija
2016	336,343,304	9	1	4	2	2
2017	394,803,167	28	17	4	5	2
2018	755,772,473	65	42	12	10	1
2019	1,019,165,600	65	49	6	8	2
2020	594,026,499	54	40	4	6	4
2021	1,468,060,341	36	18	7	9	2
2022	2,050,912,553	39	15	4	16	4
2023	1,952,410,280	75	39	19	9	8
Ukupno (u RSD)	8,571,494,217	371	221	60	65	25

Izvor: Ministarstvo privrede; Filmski centar Srbije;

Grafikon 4. Ukupan broj projekata koji su dobili podsticaje

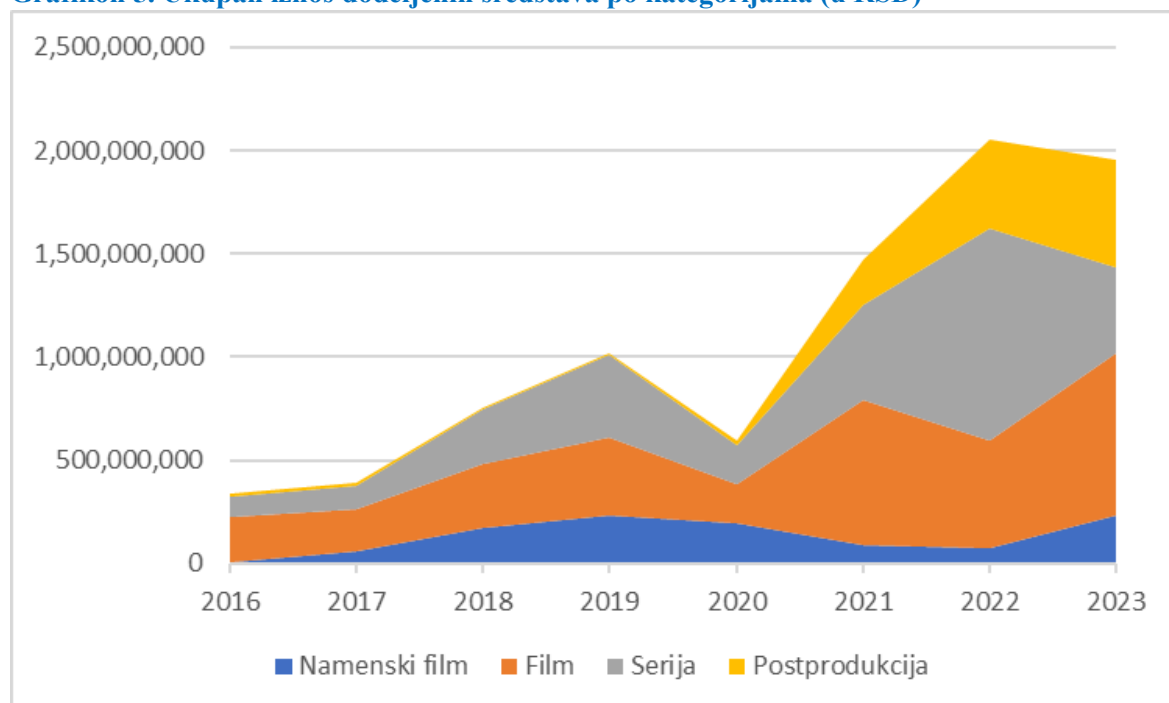
Izvor: Filmski Centar Srbije

Tabela 21: Iznosi dodeljenih sredstava podsticaja u odnosu na kategorije u periodu 2016-2023

Ukupan iznos dodeljenih sredstava po kategorijama (u RSD)				
	Namenski film	Film	Serijsa	Postprodukcija
2016	4,644,790	223,137,054	97,684,906	10,876,553
2017	63,128,366	196,877,610	119,575,860	15,221,331
2018	175,930,182	310,160,116	261,631,935	8,050,240
2019	236,158,100	372,256,486	400,047,042	10,703,970
2020	194,540,882	193,181,552	183,957,215	22,346,849
2021	93,043,543	697,959,410	464,567,563	212,489,823
2022	73,073,204	521,958,494	1,030,162,747	425,718,105
2023	230,195,812	792,001,202	412,049,283	518,163,982
Ukupno (u RSD)	1,070,714,879	3,307,531,924	2,969,676,551	1,223,570,853

Izvor: Ministarstvo privrede; Filmski centar Srbije;

Grafikon 5. Ukupan iznos dodeljenih sredstava po kategorijama (u RSD)

Izvor: Ministarstvo privrede; Filmski centar Srbije;

U ukupnom posmatranom periodu od 8 godina, od inicijalnog uvođenja podsticaja 2016. godine do 2023. godine, ukupan iznos podeljenih sredstava kroz podsticaje je na nivou od skoro 73 miliona evra. U odnosu na 2016. godinu, koju posmatramo kao baznu, gde se proces po prvi put implementirao u Srbiji, ukupan iznos se u 2023. godini povećao 5,8 puta, odnosno sa 2,8 miliona evra na 16,1 milion evra, odnosno prosečnu stopu rasta budžeta za podsticaje za 28.9%.

Efekti COVID-19 i ekonomske krize su donekle usporili budžetsku aktivnost u ovom sektoru, ali industrija je opstala, što pokazuju podaci o isplaćenim podsticajima. Iako su ti podsticaji u kriznim periodima viši nego u početnim godinama, to svedoči o nastojanju države i institucija da očuvaju postojeće mehanizme i podrže dalji razvoj ovog sektora. Takođe, važno je napomenuti da se iznos budžeta namenjenog podršci, nakon COVID-19 krize, može jasno smatrati "razvojnim", s obzirom na to da premašuje sve dosadašnje usvojene i realizovane budžete u prethodnom periodu. Nastavak ovog trenda je od izuzetne važnosti jer se razvoj industrije ostvaruje samo dugoročnim pristupom.

U periodu od 8 godina, sistem podsticaja je omogućio realizaciju 371 projekta kreiranja audiovizuelnog sadržaja u Srbiji, dominantno u saradnji sa međunarodnim produkcijskim kućama. Broj projekata koji su podržani kroz podsticaje se menjao tokom vremena, i moguće je primetiti pozitivnu korelaciju koja se dešava u prvim godina uvođenja podsticaja između rasta iznosa dodeljenih sredstava i rasta broja projekata. Međutim, usled COVID-19 krize, evidentno da dolazi do snižavanja i budžeta i realizovanih projekata. Od 2023. godine primetno je povećanje i broja projekata i dodeljenih sredstava.

Kada govorimo o strukturi podržanih projekata, posmatrano u odnosu na broj realizovanih, projekti produkcije Namenski film su evidentno dominantni, iako tokom 2020 i 2021. godine dolazi do opadanja, ovaj trend se nastavlja i u 2023. godini. Takođe, primetno je da od 2023. broj projekata produkcije filmova se povećao. Ovde možemo zaključiti, posebno u poređenju sa periodom pre COVID-19, da proizvodnja serija postaje značajan sektor, posebno imajući u vidu povećanu popularnost internet streaming platformi kod krajnjih korisnika i potrebu za svežim i originalnim sadržajem. Serije postaju sve prisutnije kao format, što čini ovu oblast sve interesantnijom, pa samim tim rast iznosa podsticaja je logičan odgovor na tražnju koju diktiraju produkcije uslovljene promenama na tržištu.

4. Barometar privredne aktivnosti filmskog sektora

Nominalna vrednost BDV-a filmske industrije beleži tendenciju rasta, sa padom u 2020. godini koji je nastao kao posledica pandemije korona virusa. Međutim, već naredne godine dolazi do oporavka i daljeg rasta. Nominalni kumulativni rast BDV-a filmske industrije u periodu od 2018-2022. godine bio je visok i iznosi 197%, što govori u prilog dinamičnog razvoja ovog sektora.

Iako je doprinos BDV filmske industrije ostvarenom BDP zemlje ispod 1% u posmatranom petogodišnjem periodu, neophodno je istaći da je evidentan značajan trenda rasta tog učešća 0,02% u 2018. na 0,05% u 2022. godini. Ukoliko se sistem funkcionisanja filmskog sektora ustali, uz odgovarajuće dalje sistemske podrške države kroz davanje podsticaja, realno je očekivati dalji rast doprinosa BDP. Ovaj rast može ostvariti daljim profilisanjem destinacije kroz visok kvalitet usluge, umesto povećanjem broja činilaca tržišta.

Ukoliko posmatramo kumulativne promene tokom posmatranih pet godina, vidimo da je evidentan kontinuiran rast broja privrednih društava (26,9%) i preduzetnika (174,7%) u posmatranom periodu. Pomenuti privredni subjekti beleže pozitivne prosečne stope rasta, pa je prosečna godišnja stopa rasta svih privrednih subjekata filmske industrije u posmatranom period iznosila 12,92%.

Analiza pokazuje da dominantno mesto u filmskoj industriji imaju mikro preduzeća. Njihovo učešće u 2022. godini iznosi 88,98%. Po zastupljenosti sledeća su mala preduzeća čije učešće iznosi 11,5%, zatim slede srednja preduzeća sa učešćem od 7,69%, dok velikih preduzeća nema.

Analiza pokazuje da je u posmatranom periodu došlo do porasta broja registrovanih privrednih društava u svim regionima, sem u regionu Južne i Istočne Srbije, dok je broj registrovanih preduzetnika u svim regionima porastao. Kumulativni rast preduzetnika u 2022. u odnosu na 2018. godinu u svim regionima iznosio je 86,62%.

Rezultati analiza pokazuju da se broj zaposlenih u sve četiri delatnosti kojim objašnjavamo filmsku industriju, značajno povećao u periodu 2018–2022. godine, tako da pandemija nije imala negativne uticaje na zapošljavanje u ovoj industriji. Posmatrajući neto zarade u sve četiri delatnosti, one su ostvarile značajan rast i nominalno i realno u 2022. u odnosu na 2018. godinu.

5. Preporuke daljeg profilisanja filmske industrije

Preporuke daljeg razvoja su sublimirane u narednoj tabeli. Preporuke se baziraju na bazi zaključaka istraživanja i referentnim standardima razvoja filmske industrije u svetu, shodno primerima iz praske i pokazateljima relevantnih institucija iz predmetne oblasti.

Aktivnost	Opis
Mapiranje činioca filmske industrije	Neophodno je uraditi detaljnu identifikaciju činioca filmse industrije kroz analizu lanca vrednosti. Dosadašnji parametri su u razmatranje uzimali u obzir samo ključne delatnosti filmske industrije koje su fokusirane na kreiranje audio-vizuelnog sadržaja, odnosno analizu „proizvodnog kapaciteta“. Preporuka je uraditi identifikaciju svih činioca delatnosti i kategorisati ih u osnovne i podržavajuće delatnosti. Na ovaj način će se ukazati na kompleksnost čitave industrije i na koji način kroz multiplikativne dimenzije doprinosi ekonomiji.
Dalje unapređenje platforme podsticaja za proizvodnju audio-vizuelnog sadržaja u koprodukciji sa stranim partnerima	Neophodno je da nosioci politike definisanja i davanja podsticaja, zajedno sa predstavnicima filmske industrije i strukovnim asocijacijama, nastave kontinuiran zajednički rad na daljem unapređenju nivoa i kriterijuma davanja podsticaja u dužem vremenskom periodu, kako bi se doprinelo održivosti destinacijskog potforlija, ali i kako bi se uticalo na specijalizaciju za projekte u novim oblastima proizvodnje (npr. video igre, web serije, VR i slično). Neophodno je raditi na skraćivanju perioda isplate podsticaja nakon predaje čitave dokumentacije.
Programi edukacije i uticaj na sadržaj formalnih i neformalnih kurikuluma	Imajući u vidu da je filmska industrija brzo rastuća industriji sa velikim unapređenjima, gde tradicionalni pristup obrazovanju i edukaciji nije dovoljan, neophodno je raditi na sistemu gde je industrija uključena u procese kreiranja sistema kontinuiranog edukovanja i sertifikovanja u oblasti filmske industrije, i komunikacija sa oko unapređenja postojećih i postavljanja novih kurikuluma obrazovnih akademskih entiteta
Sistem podrške „izvozu“ filmske industrije Srbije	Ovaj sistem podrazumeva set mera, koji ima za cilj podizanje „izvoznih“ kapaciteta filmske industrije, a koji podrazumevaju definisanje sistema podsticaja filmskoj industriji usmeren na „nove“ oblasti proizvodnje audio-video sadržaja kako bi se podigao volumen konkurentnost na stranom tržištu u smislu finalnih izvoznih proizvoda (film, serija) ka stranim „kupcima“ (streaming platforme, distributeri, tv i medijske kuće)

